

§. 9.

Opravični red.

Upravni odbor ustanovi opravični red in ga naznani udom društva.

§. 10.

Razpuščenje društva.

Društvo se more samo tedaj razpustiti, če zastran tega nalašč poklican veliki zbor to sklene in dve tretjini pričujočih udov to izrečete.

Ta veliki zbor ima tudi določiti, kako naj se potem ostanek rezervnega zaloga porabi.

§. 11.

Prenaredba pravil.

Prenaredbo teh pravil more samo veliki zbor z dvema tretjinama glasov skleniti.

Šolske stvari.**Kdo mora začeti, da v gimnazije in realke dobimo slovenskih knjig?**

Dokler se bo po srednjih šolah učila le slovnica domačega jezika, ostanemo na veke pri tem kakor tisti, ki se je plavati naučil, pa vendar plavati ne more, ker v vodo ne more, — ali kakor tisti, ki ima lepo suknjo v skrinji, pa je nositi ne sme. Jezik mora v djansko rabo stopiti; potem se še le vé, čemu se je učil.

Zato — gledé na vse druge narode — zahtevajo tudi slovanski narodi, da njih jezik stopi v djansko rabo najpred v šoli, kjer tu je prava prva gimnastika za-nj.

Oponašali so nam Slovencem in še nam radi oponašajo dandanes, da nimamo knjig za šolsko rabo. Zakaj jih nismo imeli, so „Novice“ že tolikrat razlagale, da bi le vodo nosile v Savo, ako bi to vnovič dokazovale. Zato pustimo to razpravo in rečemo le, da tisto oponašanje, da nimamo bukev, je dandanes piškav oreh; imamo že knjig za šole pripravnih, in sl. vlada naj le reče: koliko jih še hoče; v hipu jih bode kakor listja in trave. Naj poskusi, in vidila bo, da ne govorimo praznih, oholih besed.

V tem pa se menda strinjajo misli vseh pravih šolnikov, da zlasti taki nauki naj se v gimnazijah in realkah v domačem jeziku razlagajo, katerih predmet je dijakom znan že od mladih nog; o takih stvaréh je že poli poti storjene, ako se učijo v domačem jeziku. Tu sem spada prirodopis ali natoropis (naturgeschichte), to je, popis živalstva, rastlinstva, rudninstva.

Te misli, da takim naukom gré — poleg kršanskega nauka — prva vstopnica v gimnazije in realke, sta gotovo tudi profesorja Erjavc in Tušek bila, ki sta, kakor je našim bravcem znano, lani poslovenila Pokorny-ovo knjigo „Naturgeschichte“, ktera je v nemškem jeziku potrjena za c. k. gimnazije in realke. Učenec prinese seboj v šolo že mnogo zapopadkov in imen; al ta vednost mu je mrtev zaklad, ako se na podlagi njeni ne vrši dalje. Če se mu te stvari razkladajo v maternem jeziku, vse brž in igraje zapopade; razkladaj pa mu jih v ptujem jeziku, bo revež že samo ime stokrat lovil, da se ga po znani godbi „der Krametsvogel, der Krametsvogel, der Krametsvogel“ itd. vtisne v glavo, — brinovko pa dobro pozna in še popisal jo bo nekoliko v domačem jeziku na prvi hip. Kjer imajo muzeje, da učitelj pokaže dijakom stvari, gré še nekoliko lože s ptujim jezikom; al kje je tacih muzej, da imajo obile zberke žival, rastlin, rudnin?

Bukve tedaj prirodopisne za niže gimnazije in realke v slovenskem jeziku pisane inamo zdaj in sicer dobro pisane — ali ni tedaj velika velika potreba, da se v naše srednje šole vpeljejo?

Za gotovo smo sicer slišali, da sta omenjena gospoda profesorja c. k. državnega ministerstva prosila, naj dopusti njuni knjigi v niže gimnazije in realke tam, kjer je večini šolske mladine materni jezik slovenski.

Ministerstvo jima je odgovorilo, da ga je volja stvar vzeti v predvarek, ako kateri učiteljski zbor (lehrkörper) prosi in razloži, da je res potrebno, da se vpeljejo slovenski pisane prirodopisne knjige v šolo.

Po tem ministerskem odgovoru je tedaj le od učiteljev naših šol odvisno, da dobimo slovenske knjige v šole. Ako tedaj gospodje učitelji naše slovenske mladine ne bodo prosili takih šolskih knjig, se potem ne bo móglo reči, da na Dunaji nočejo in da na Dunaji so protivniki slovenskih šolskih knjig, ampak reklo se bo, da pri nas domá jih nočejo.

Samo po sebi se po tem takem odgovorja na vprašanje, ki smo ga na čelo postavili temu spisu. Učitelji, kjer si bodi na slovenski zemlji, morajo začeti, da dobimo slovenskih knjig v šole.

Zato gospodje glejte, da se v pospeh vašega učenja in v izgotovljenje narodne ravnopravnosti vpeljejo take slovenske knjige v šole, ki so zato pripravne. Ne plašite se, da bi nemški jezik škodo trpel, ker je še dokaj več polja za obdelovanje njegovo, kakor je mala njivica za domači jezik!

Radovedni smo, ktera gimnazija ali realka se bo oglasila prva, da spolni zahtevanje visocega državnega ministerstva?

Poziv domoljubom**po Kanaljskem, Tominskem, Bovškem in Cerkljanskem.**

Bračo!

Pružimo sad nove
Žrtve majki Slavi,
Činom kažmo,
Da smo Slavjani!

Da bi jez vedil, ni od Gorice naprej do koroške in kranjske meje še nobeden pristopil k „Matici slovenski.“ Kaj neki to pomeni.

Predragi čveterookrajni bratje! ne dajajmo svojim sobratom po Slovenskem prilike misliti, da kjer Soča izvira, tam domoljubje hira, in da meja, ki loči Kranjce od Primorcev, loči tudi domoljube od samoljubov. Saj vendar nismo v teh 4 okrajih taki siromaki, da izmed nas nobeden ne bi mogel 50 gold. če ne na enkrat, vsaj v petih letih, ali če tega ne, saj 2 gold. vsako leto položiti na oltar domovini.

Dasiravno se je že toliko pisalo o preblagem namenu in neprecenljivi koristi „Matice“, jih je vendar mnogo in mnogo naših domorodcev še zdaj, ki ne vedó, da je „Matica“ na svetu, in tudi med tistimi, ki so od nje že kaj brali ali slišali, jih je še zmirom, ki prašajo: kaj je prav za prav ta: Matica?

Da me vsakdo razume, bom skušal prav po domače povedati, kaj da je.

„Matica“ je družba, ki bo skrbela, da pride med ljudi vsake vrste (sorte) podučilnih slovenskih bukev. Dozdaj nismo imeli take družbe. Domoljubni možje pa so previdili, da brez take družbe ne bo nič. Vsi drugi narodi hitijo naprej v znanstvu in učenosti, revni Slovenci pa zastajajo in božajo na telesu in duhu. To previdivši, začno slovenski učenjaki iz čiste ljubezni do svojega naroda, z velikim trudom znanstvene bukve spisovati, pa kaj se prigodi? Priprosti (gmajn) ljudje,

ki ne vedó, kaj so znanstva, tudi za take bukve nič ne marajo, in marsikaka pobožna duša je, ki celó misli, da vsake bukve, ki ne govorijo samo od božjih reči in ki niso od škofa potrjene, so nevarne, pohujšljive in ne smejo se brati.

Tisti pa, ki so do zdaj za naše ljudi znanstvene bukve spisovali, so večidel nepremožni, tako, da ne morejo bukev, kadar jih spišejo, na svoje lastne stroške natisniti dati, in morajo s pohlevno prošnjo okoli tiskarja (drukara) hoditi, da jim jih v natis vzame. Tako pa pridejo revni spisatelji v veliko zadrego. Tiskar hoče biti plačan, pa denarja ni, ker se natisnjenih bukev premalo razprodá; zavló tega pa, ker se jih malo razprodá, jim postavijo višo ceno, da pride tiskar poprej do plačila; iz tega pa sledi, da se jih še manj prodá; na zadnje ne ostane pisavcu družega kakor trud in tiskarjevo žuganje, da njegovih bukev nikoli več v natis ne vzame. V tacih okolinostih ni čuda, da se redko kdo loti spisovati znanstvenih bukev.

In glejte, da se tem nadlogam v okom pride, se je osnovala tista, povsod, kjer je prav spoznana, mnogohvaljena „Matica slovenska“, ki bo sama bukve na svetlo dajala in nepremožnim slovenskim spisovavcem njih spisana dela po spoznani vrednosti plačevala. Po tej poti pride dosti dobrih bukev na dan, in bodo, kar bo mogoče, dober kup, da si jih vsakdo lahko kupi. Tako pride znanost med nas Slovence, in drugi bolj prebrisani narodi nam ne bodo mogli več očitati, da smo surovi, neobtesani, zarobljeni in Bog vé še kaj družega. Kadar pa bomo kaj več vedili in znali, se ne bomo dali od vsake šeme za nos voditi; tudi naš prosti človek bo ponosno lahko rekel, da toliko vé in zná kot ljudje kakega družega naroda.

Iz tega tedaj vidite, kako dobra reč je za nas vse „Matica.“ Zatorej, domorodci! podpirajmo jo vsi z vsemi močmi. Naj se nam ne smili, če tudi nismo bogatini, 2 goldinarčkov na leto plačati, in kdor več premore, naj dá 50 gold., če ne na enkrat, pa saj v petih letih, potem bo vse svoje žive dni vse bukve, ki jih „Matica“ na svetlo daje, zastonj prejemal v tem, ko jih prejmejo tisti, ki vsako leto le 2 gold. plačujejo, le polovico. Dobro bi tudi bilo, ako bi se vsaka občina (komun) kakor ustanovnica z 100 gold. vpisala, ker bi potem, dokler zemlja stoji in Matica, vse bukve zastonj prejemala. Te bukve potem vsak v občini lahko bere.

Predragi domorodci po Kanaljskem, Tominskem, Bovškem in Cerkniškem! storimo tedaj v tej zadevi, kar nam je le mogoče; saj gré za čast in blagor naš, za čast in blagor naše dežele in vse slovenske zemlje.

Domoljub.

Národne drobtine.

Stare, večidel vražne navade.

Nabral in popisal Ozvald Dular na spodnjem Koroškem.

Dragi prijatelj! Želim te v duhu postaviti med tukajšne hribe in doline, in ti pokazati marsiktere običaje tukajšnjih prebivavcev. Na kratko ti jih bom popisal.

Ker smo ravnokar praznovali božične praznike, naj se tudi moj popis s tem časom začne.

Ko pride sveti večer, preveseli čas spomina rojstva našega Odrešenika, se mu na čast „jaslice“ stavijo. Al tukaj malokje najdeš jaslic; v mnogih hišah vidiš le, da v ta spomin pogrnejo mizo z belim prtom, na sred mize pa položé po dva ali tri hlebe kruha, in potem ga zopet s prtom pogrnejo. Zraven postavijo Božjo martro in kolikor imajo svetih kipov ali podob v hiši.

Nekteri nastavijo za mizo polno kmetijskega orodja,

kakor sekir, ketin, jižeš,*) od vse čede zvonce, pinjo, potem neko posodo, v kateri se nahaja žito vseh plemen, da ga spomladi k semenu primešajo. Slišal sem tudi, da v starih časih so še celo oralo ali drevo za mizo privlekli. — Nekteri tudi pod mizo prav čisto pometejo, in potem, ko odmolijo, grejo iskat, in če najdejo kakošno zrno žita, imajo vero, da bo tisto pleme prihodnje leto najbolje plodilo. — Drugi stavijo pod mizo „žehtar“, posodo, v katero se krave molzejo, polen vode, v ta namen, da bi bil potem celo leto polen mleka. Nekteri pa le zato, da se voda pogreje, da se umijejo, kadar opolnoči v cerkev grejo. — Nekteri nič ne pogrnejo mize, ampak koj tako položé kruh na njo, in postavijo pinjo za mizo in vodo spod. — Nahajajo se tudi nekteri kmečki gospodarji, ki na sveti večer celo noč nič ne zaspijo, ampak stražijo da bi jim sovražnik ljulike med žito ne prisejal. — Nekteri blagoslovljeno kadilo, s katerim kadijo vse tri večere: sveti večer, pred novim letom in pred sv. tremi kralji, postavljajo v hram ali v kak drug zatišen kraj; potem pa pazijo, od katerega večera bolj kosmato, to je, več pepéla na oglu ostane. Tako bo setva, zgodnja, srednja ali pozna, najbogatejša. Gledajo pa tudi, od ktere strani je pepél najbolj pometen; od tiste strani in tisti veter bo prihodnje leto vladal. — Nekteri imajo tudi to vero, da na sveti večer, predno jih od kadila dim obleti, se odstranijo na kakošni skrivni kraj; tam molijo in na vse strani ušesa nastavljajo, kaj bi kaj slišali. In zares pravijo, da slišijo spomine: kaj se bo posebnega prihodnje leto godilo v tisti hiši ali tudi v vsi soseski: ali bo jok ali kreg, godba ženitovanja itd.

Še mnogo takih in enakih ver in vraž se med ljudstvom nahaja, ktero ne pomisli, da s tem svetemu času veliko nečast dela; al moj popis bi bil preobširen, ako bi hotel na drobno vse to popisati.

Dalje mislijo, ako na novega leta dan kdo zgodaj vstane, bo celo leto lahko zgodaj vstajal; ako pa ta dan, v cerkev gredé, Božjo službo zamudi, jo bo potem celo leto mudil.

Nahajale so se tudi v bolj starih časih in bolj redko navade, da na svečnico je gospodar moral s prižgano ali gorečo svečo iz cerkve domú priti in trikrat krog hiše iti zato, da kače, ako se tam nahajajo, odžene. Na sv. Blaža dan so blagoslovljeno svečo trikrat krog vrat živinskega hleva nesli in vsakrat ž njo križ naredili, češ, da je strupena žival ne piči.

Na pustni dan je v nekterih hišah navada, da morajo opoldne vse čisto iz skledé pojesti, da potem kokoši čisto povalijo in se jajca ne pokazé itd. Nekteri tudi pustno skledo neomito hranijo, da spomlad kako seme iz nje sejejo, ktero potem prebogato rodi.

Slišal sem tudi, da bolj proti severju krog Gribinja imajo nektare kmetice navado, da na véliki petek pred solničnim izhodom vse kokoši polovijo, jim nekoliko peruti pristrižejo, potem jih v hram (klet) zapró zato, da jih sokol ali jastreb in lesica ne vidi. (Se vé, da takrat jih res ne vidi, ko so v hramu zaprte). Pa jim tudi zelja jesti dajo, da poleti zelja ne jedó.

Dalje pripovedujejo, da z mladletja pred véliko nočjo ne sme nihče zunaj na zemlji in na solncu zaspiti, sicer mrtvico naspí in bi celo leto koj zmiraj spal.

Kresni večer je tudi polen vraž. Ženske v bezgovec splezajo in ga tresejo, rekoč: „bezá — bezá, daj mi možá.“ Národna pravlica pripoveduje, da je pod neko šupo stal bezgovec; dekla ga je šla trest, hlapec pa radoveden gré skrivaj v šupo, kjer so bile po kraji škope naravnane, in na-nje zleze, da bi vidil, kaj bo počenjala. Ko je pa hlapec le bolj na kraj se plazil,

*) Priprava za vole vpregati, od jigo, višebroj jižeša.